

POROČILA

DELO ETNOGRAFSKEGA MUZEJA V LJUBLJANI OD 1. JANUARJA 1954 do 31. DECEMBRA 1956

Fanči Šarf

Občasna poročila o delu in problemih Etnografskega muzeja v Ljubljani (odslej EM) so bila objavljena v Slovenskem etnografu (letnik I in VI—VII) predvsem z dvojnim namenom: da se tako dokumentira razvoj ustanove in da se more javnost seznaniti z raznimi problemi, povezanimi z delom in nalogami muzeja. Tak namen ima tudi to poročilo, ki obsega delo EM v zgoraj navedenem času.

Upravni odbor. EM je v letu 1956 dobil upravni odbor, v katerega je Svet za prosveto in kulturo imenoval naslednje člane: Miloš Oprešnik, Tone Ljubič, Zorka Peršič in Zivka Vran. Ravnatelj muzeja, Boris Orel, je član upravnega odbora po svojem službenem položaju, delovni kolektiv muzeja pa je v upravni odbor izvolil Marijo Jagodic in Fanči Šarf.

Člani odbora so se prvičrat sešli 12. oktobra 1956; za njegovega predsednika je bil izvoljen Miloš Oprešnik.

Spremembe v osebju. Od skupno 7 rednih uslužbencev EM ob koncu leta 1955 se je to število do konca leta 1956 povečalo na 10. Dne 1. julija 1954 je nastopila službo v preparatorsko-restavratorskem oddelku za tekstilije Tončka Arhar, absolventka Šole za umetno obrt, oddelek za vezenje. Nato je bila 1. junija 1955 nameščena kot kustos pripravnik Pavla Štrukelj, dipl. etnograf. V muzeju je prevzela skrb za izvenevropske zbirke ter knjižnico. Preparator France Benko je bil 1. februarja 1956 odpuščen iz muzeja, na njegovo mesto pa je 1. aprila 1956 prišel Anton Pajer, absolvent Šole za umetno obrt, kiparski oddelek. Dne 1. junija 1956 je bila nastavljena kot risar-laborant Sibila Nekrep, absolventka Šole za umetno obrt, oddelek za notranjo opremo. Le-ta je v muzeju risala tehnične in prostoročne risbe proti honorarju že od 1. septembra 1955. Skupno ima muzej sedaj štiri strokovne moči, štiri tehnične, eno administrativno, eno pomožno in eno honorarno moč. Vprašanje delovnih moči v muzeju pa z novimi nastavitvami še ni v celoti rešeno. Trenutno muzej še močno pogrša restavratorja, ki bi obenem prevzel vodstvo tehničnega oddelka, ter knjižničarja, ki bi poleg knjižnice urejeval tudi muzejski arhiv. Vprašanje kustosov oziroma dela, ki naj bi si ga le-ti porazdelili med seboj, pri sedanjem številu delovnih moči tudi še ni zadovoljivo rešeno. Za uspešno strokovno delo v muzeju je nujno potrebno, da prevzame vsak

kustos skrb in odgovornost za določeno področje ljudske kulture ter na tem področju dela v muzeju in na terenu. Take razdelitve dela se je muzej sicer že lotil, toda pri sedanjem številu strokovnih moči je mogoče nekatera področja obvladati le zasilno in začasno. Tako je moral kustos za ljudske noše in vezenine prevzeti še ljudsko umetnost in ljudsko prehrano, kustos za ljudsko stavbarstvo in notranjo opremo še ljudsko obrt in ljudsko pravo, kustos za izvenevropske zbirke pa poleg knjižnice še nekatera področja iz gospodarstva, kot n. pr. vinogradništvo, čebelarstvo, lov in sadjarstvo. Glavni gospodarski panogi: poljedelstvo in živinorejo je prevzel ravnatelj. Iz navedenega jasno sledi, da bi muzej nujno potreboval še več strokovnih moči, predvsem pa kustosa za ljudsko umetnost in kustosa za določene gospodarske panoge. Potrebo po novih delovnih močeh v EM pa bi mogli osvetliti še z drugih strani. Tako bi z razčlenitvijo sprotnega muzejskega dela zlahka dokazali, da se je obseg dela v muzeju v zadnjih letih močno povečal; vprašanje delovnih moči pa se v pereči obliki pojavlja tudi v zvezi z različnimi drugimi nalogami, ki jih bo moral muzej reševati v bližnji bodočnosti. Tu mislimo predvsem na objavo in obdelavo gradiva, ki so ga na terenu zbrale številne delovne skupine EM v zadnjih osmih letih.

Prostori. Raznovrstno etnografsko gradivo se je v muzeju zlasti v zadnjih desetih letih močno povečalo. Muzej je svoje delo postopoma usmerjal po novejših, sodobnejših muzeoloških načelih. S tem se je razširil obseg dela in zvišalo število delovnih moči, le prostori so ostali nespremenjeni.

Če primerjamo poročilo o delu muzeja v I. letniku Slovenskega etnografa (1947) vidimo, da nas to poročilo že tedaj prepričljivo seznanja s prostorno stisko muzeja. Tehtnost tega vprašanja se vleče skozi vsa nadaljnja leta. Ob vsakem delovnem načrtu, ob vsaki spremembi, ob vsaki želji po izboljšanju dela naletimo na oviro: kje dobiti potrebni prostor?

Razstavnici prostori nam preprečujejo izboljšati in povečati razstavo, nepravilne shrambe in prenatrpanost s predmeti v njih nam povzročajo velike težave pri vzdrževanju reda in kontroliranju stanja predmetov, delovni prostori pa sploh očitno kažejo skrajno nevdržno stanje. Poleg ravnateljjeve sobe in skromne preparatorske delavnice v bivši garderobi, ki smo jo dobili v zameno za kletni prostor, ima naš muzej samo še en delovni prostor, v katerem so muzejska pisarna, knjižnica, arhiv in fototeka. Tu sprejemamo stranke in tu dela pet delovnih moči, od katerih ima vsaka svoje ločeno delo.

Muzej že vsa zadnja leta išče rešitve. Skušali smo prostor predeliti, a smo zaradi preslabe svetlobe, ki bi jo imela potem oba prostora, morali načrt opustiti, mislili smo dalje na nadstropje, ki bi ga pridobili s predelitvijo prostora po višini, pa smo spet naleteli na težave v zvezi z okni. In kar je poglavitna ovira: za razne preureditve muzej ne dobi potrebnih finančnih sredstev. Trenutno ni nobenega upanja na izboljšanje. Vendar pa vemo vsi, ki v takih pogojih delamo, da v teh razmerah ne bo mogoče več dolgo vztrajati in z uspehom opravljati delo.

Zbirke. V letih 1954—1956 so se zbirke povečale skupno za 614 predmetov. Od tega smo 447 predmetov kupili, 167 pa smo jih dobili v dar. Nabavljanje novih predmetov, zlasti njih kupovanje, je bilo prvenstveno načrtno in le

deloma priložnostno. S posebno skrbjo in prizadevanjem se je muzej lotil zbiranja predmetov iz tistih panog ljudske materialne kulture, ki so bile med starejšimi muzejskimi zbirkami slabo zastopane. Načrtni nakupi so bili povezani s predhodnim temeljitim pregledom starih zbirk, večkrat pa tudi s študijem določenih panog ljudske materialne kulture. Vendar so bile med predmeti določenih etnografskih panog vse do nedavnega tako velike vrzeli, da muzeju kljub skrbnemu prizadevanju doslej še ni uspelo do kraja izpopolniti vseh pomanjkljivosti. Vse važnejše pridobitve v zadnjih treh letih pa so vsekakor znatno pripomogle k izboljšanju.

Če novo pridobljene predmete razvrstimo po določenih etnografskih panogah ter si ji поблиže ogledamo, ugotovimo: 242 predmetov sodi v zbirko noš in vezenin. Med temi so zlasti pomembni 3 zimski kožuhi, moška ljudska noša iz Preloke v Beli krajini, pastirski plašč iz trave iz okolice Kostanjevice na Dolenjskem, značilni deli ljudske noše iz Brkinov ter večje število vezenih peč iz raznih krajev Slovenije, dalje vezeni prti in prevleke za blazine ter številni važni sestavni deli ljudskih noš. Pri nakupovanju starih ljudskih noš oziroma sestavnih delov noše je muzej zavzel kritičnejše stališče ter se omejil samo na res pomembne predmete. Posebej je treba poudariti, da smo pri navedenem številu predmetov te skupine šteli tudi vrsto zimsko prometnih naprav, ki jih v širšem pomenu prav tako moremo uvrstiti med ljudsko nošo. Tu mislimo na pomembno zbirko ljudskih smuči z Blok in s Pohorja, ki si jih je muzej oskrbel v zadnjih treh letih. — Ljudska umetnost je zastopana s 147 predmeti. Med temi je zlasti važno večje število poslikanih panjskih končnic, slik na steklo ter intarzirana miza s Cerkljanskega. — S področja notranje opreme hiše je med novimi pridobitvami 56 predmetov. Posebej naj tu navedemo staro kmečko omaro z Jezerskega, poslikano omaro s Cerkljanskega, kompletno staro kmečko peč iz okolice Trzina, starinsko izdolbeno posodo »bulo« iz Trente, lončeno posodje iz Slovenske Istre, dalje zbirko skrinj, med katerimi sta posebno pomembni intarzirani skrinji iz Vipave in s Cerkljanskega, tesana skrinja iz Slovenskega Porabja ter poslikana skrinja iz začetka 18. stoletja z Dolenjskega. — Devet-inštirideset predmetov sodi v gospodarstvo, predvsem poljedelstvo in živinorejo. Tu je muzej še posebno načrtno nadaljeval zbiranje starih ornih naprav iz raznih krajev Slovenije ter lahko trdimo, da danes razpolaga s pregledno zbirko starih lesenih plugov in ral. V isti skupini predmetov naj posebej omenimo še brano iz vej iz Brkinov ter zbirko živinskih vprežnih naprav. Pomembnost novo nabavljenih predmetov iz gospodarstva lahko podčrtamo z dejstvom, da muzej v vseh letih obstoja do konca druge vojne ni imel skupno toliko predmetov s tega področja, kolikor si jih je oskrbel prav v zadnjih letih. — S področja obrti in hišne delavnosti je 34 predmetov, med katerimi naj omenimo zbirko raznih vzorcev pletenih slamnatih kit in ple-tarskih izdelkov. — 24 predmetov spada k običajem; posebnost predočuje koledniški koš iz okolice Cerknega, šemska obleka zaplatarja iz Bohinja, glava košute, pustne maske iz okolice Celja in kurentova maska s Ptujkega polja. — Iz ljudskega prava je 21 predmetov, predvsem rekonstrukcije raznih rovašev in nekaj starih mer. — 7 predmetov je iz lova in prav toliko je starih

ljudskih glasbil. — Izvenevropske zbirke so se v tem času povečale za 27 predmetov.

Dasiravno je muzej pretežno večino navedenih predmetov kupil, pa bi ne bilo prav, če bi posebej ne poudarili važnosti nekaterih darovanih predmetov. Z navedbo le-teh se želimo predvsem najlepše zahvaliti darovalcem, ki so izkazali muzeju tolikšno naklonjenost in razumevanje. Med prvimi moramo navesti Jakoba Cuznarja iz Amerike, ki je pri obisku svoje domovine daroval muzeju zbirko etnoloških predmetov s Filipinov (22 predmetov), 1 predmet pa iz Japonske in poleg tega še tri pomembne etnografske predmete iz okolice Kranjske gore: ornamentirane nečke, posteljne škarje (zati-kač) in šapelj, staro dekliško pokrivalo. Vsi darovani predmeti so muzejske zbirke nedvomno izpopolnili in obogatili. Janko Spreitzer, sodelavec Triglav filma, je posredoval, da je predmete, ki jih je podjetje zbralo na terenu pri snemanju nekaterih filmov, le-to po končanem snemanju odstopilo našemu muzeju. Med temi predmeti nahajamo več starih lesenih, lončenih in pletenih posod, tešano skrinjo, pleteno košnico za čebele, vile, lopato, mrežo za ribolov in priprave za obešenje klobas. Ker so skoraj vsi navedeni predmeti iz Prekmurja, nekaj pa tudi iz Slovenske Istre, so za naš muzej še posebno pomembni. Izseljenska matica je darovala našemu muzeju pet izvenevropskih predmetov.

Ostale darovane predmete smo dobili na terenu pri delu z ekipami ali pa ob specialnem terenskem raziskovanju posameznih muzejskih uslužbencev. Tako je bilo članom naših terenskih ekip podarjenih skupno 58 predmetov, od katerih jih je večina povezanih z raziskovanjem določene etnografske panoge, in so bili torej predmeti načrtno zbrani. 25 predmetov smo dobili v dar na raznih drugih potovanjih po terenu.

Ob koncu leta 1956 so po novih pridobitvah šteje zbirke EM v Ljubljani skupno 12331 predmetov.

V zvezi z načrtnim izpopolnjevanjem muzejskih zbirk je muzej na novo pričel evidentirati pomembnejše etnografske predmete na terenu, ki jih lastniki iz kakršnegakoli vzroka niso pripravljene prodati muzeju.

Tehnično delo. Na področju prepariranja in restavriranja predmetov je muzej uspelo v zadnjih treh letih rešiti nekaj zelo perečih vprašanj. V novo prirejenem kletnem prostoru smo namestili velik dezinsekcijski kotel, v katerem uspešno dezinsekciramo lesene pa tudi nekatere večje tekstilne predmete z žveploogljikom. Po izselitvi Osrednjega državnega arhiva iz muzejske stavbe je Narodni muzej dodelil našemu muzeju tako imenovano garderobo, manjši prostor poleg naših razstavnih dvoran, ki smo ga takoj s pridom uporabili na novo preparatorsko-restavratorsko delavnico. Predvsem je prostor namenjen oddelku za tekstilije, moramo pa ga obenem uporabljati za restavriranje poslikanih predmetov.

V delovnem postopku je bilo v tem času nad 2500 tekstilnih predmetov. Številne predmete je bilo treba oprati in zlikati, največ primerkov pa je terjalo posebno kemično čiščenje. Domala vse starejše poškodovane tekstilne predmete smo ustrezno zavarovali pred nadaljnjim razpadanjem.

Enako skrb je muzej posvetil lesenim, kovinskim in drugim predmetom. Skupno je bilo prepariranih okoli 1000 lesenih in okoli 700 kovinskih predmetov. Restavriranih je bilo 150 poslikanih predmetov. V zadnjih mesecih, ko je muzej dokončno usposobil delovanje dezinfekcijskega kotla, je bilo z žveploogljikom dezinficiranih že okoli 300 predmetov.

Ob preparatorsko-restavratorskem delu pa so se v muzeju zaostri la nekatera vprašanja. Vsi uslužbenci, zaposleni v tehničnem oddelku našega muzeja, imajo pri svojem delu redno opraviti s strupi, škodljivimi zdravju. Delo in delovne pogoje v muzeju si je ogledala Okrajna inšpekcija dela, od katere je nato muzej prejel odločbo, ki predpisuje vrsto zaščitnih naprav v preparatorskih prostorih. Vodstvo muzeja se je takoj lotilo reševanja teh nalog in jih do konca leta 1956 deloma tudi rešilo. Za postavitvev oziroma nabavo nekaterih večjih naprav, ki so povezane z večjimi finančnimi izdatki, kot n. pr. digestorij za odvajanje škodljivih izparin itd., pa je moral muzej zaprositi za investicijski kredit. Tako bo ta stvar rešena bržčas v letu 1957.

Depoji. S pridobitvijo nove preparatorske delavnice je naš muzej pridobil hkrati novo shrambo. Prostor je namreč po višini predeljen in čeprav je zgornji del le zasilno prirejen, smo ga s pridom izkoristili za shranjevanje manjših lesenih predmetov. S tem smo delno zmanjšali prenatrpanost s predmeti v temnici pa tudi v shrambi na podstrešju. Po preureditvah depojev nam je uspelo, da hranimo predmete v določenih skupinah ter smo si s tem vsaj delno olajšali pregledovanje in ugotavljanje stanja zbirk. Tako nam rabi depó v temnici predvsem za shranjevanje izvenevropskih predmetov, v depoju na podstrešju pa smo mogli koncentrirati obsežno Grebenčevo zbirko, ki jo nameravamo najprej nadrobneje proučiti in šele nato razdružiti. Poleg tega hranimo v tem prostoru ločeno vse starejše predmete brez inventarnih številok ali druge oznake. Dalje so tu vse panjske končnice in vsi večji tekstilni predmeti. Na novo smo prostor opremili z večjo omaro, v kateri hranimo kožuhe. Kljub preureditvi pa je prostor tako še vedno občutno preobremenjen.

Mnogo dela smo imeli v zadnjem času tudi s preselitvijo zbirk, depoiniranih v velikem kletnem prostoru v Moderni galeriji. Uprava Moderne galerije je ta prostor potrebovala za svoje namene, nam pa je dodelila drug prav tako kletni prostor, v katerega smo prenesli pretežno večino predmetov iz prejšnjega depoja. Ob tej priliki smo predmete ustrezno grupirali, nekatere izvenevropske predmete pa prenesli v temnico. V novem depoju v Moderni galeriji smo med drugim na novo shranili tudi »čupoc«, star ribiški čoln, ki je bil doslej shranjen v lopi na muzejskem dvorišču.

Inventarizacija. Pravilna inventarizacija muzejskih predmetov je ena najvažnejših nalog muzeja. Tega se naš muzej dobro zaveda in posveča temu delu kar največ pažnje. Skupno smo v tem obdobju inventarizirali okoli 1000 predmetov, ni pa nam še uspelo, da bi pričeli z vnovično inventarizacijo starih muzejskih zbirk, pri čemer bi popravili tudi velike napake in pomanjkljivosti inventarizacije v preteklosti, o čemer smo poročali že v prejšnjih poročilih o delu EM v Slovenskem etnografu.

Pregledali smo celotno izvenevropsko zbirko, primerjali inventarizacijo teh predmetov in ob tej priliki odbrali vse neinventarizirane predmete. Po literaturi in arhivskih podatkih smo nato določili lokaliteto vseh predmetov, podatke o njih pa pripravili za vnovično inventarizacijo.

Slikovno gradivo. Urejevanje raznega ilustracijskega gradiva kot na primer fotonegativov, kopij in povečav, prostoročnih in tehničnih risb, reprodukcij, klišejev in podobnega materiala terja v muzeju mnogo časa. V zadnjih treh letih se je muzejska fototeka povečala za okoli 2000 fotografij z negativni in za okoli 1200 risb. Vse to gradivo v muzeju sproti urejemo: risbe in fotografije inventariziramo, vsak negativ shranimo kartotečno v posebno vrečko, fotografije pa lepimo v ustrezne albume. Poleg tega nam je uspelo urediti vse pomanjkljivosti raznih starejših muzejskih fototek ter izvesti vse priprave za celotno preureditev fototeke. K fotografijam smo poiskali ustrezne negative, zbrali okoli 600 negativov brez kopij ter izločili duplikate. Poleg tega smo v Narodnem muzeju pregledali obsežno zupuščino F. Vesela in odbrali vse etnografsko pomembno gradivo: 223 negativov s kopijami in okoli 300 negativov, ki jih bomo morali dati v kopiranje.

V Grafičnem kabinetu v Zagrebu smo pregledali celotno Valvasorjevo grafično zbirko z namenom, da bi odbrali vse slikovno gradivo etnografskega značaja. Ugotovili pa smo, da takega gradiva ni. Dalje smo odkupili zupuščino S. Santla, ki vsebuje pomembno slikovno etnografsko gradivo, t. j. fotografije, risbe, slike, vezenine s peč in podobno. Med pomembne nove pridobitve moramo končno šteti tudi predvojni dokumentarni film M. Badjure: *Bloke* — zibelka smučanja na Slovenskem. Film je naš muzej odkupil.

Knjižnica. Pri urejevanju strokovne knjižnice našega muzeja smo dosegli velik napredek. Knjižnico smo temeljito pregledali, kontrolirali vse inventarne številke in kartoteko, ugotovili manjkajoče knjige, odbrali knjige, ki so bile v slabem stanju ter jih nato dali v vezavo.

Knjižnica se je v zadnjih treh letih povečala skupno za 1167 primerkov. Nekaj knjig smo kupili, nekaj smo jih prejeli v dar ali oceno, največ pa v zameno za časopis Slovenski etnograf. Vse knjige razen revij smo katalogizirali in inventarizirali. Nove knjižne pridobitve so našo strokovno knjižnico znatno izpopolnile. Poleg domačih strokovnih knjig in revij smo dobili v zameno za naš časopis tudi mnogo tujih publikacij etnografsko-folklornega značaja. Organizirali smo številne nove zamenjave in obnovili stare. Med pomembnejše nove zamenjave sodijo n. pr.: *Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde*, *Slovenský národopis*, *Múzeum*, *Časopis Moravského Musea* v Brně, *Valašsko*, *Bealoideas*, *Acta arctica Neederlands Volksleven*, *Bayrisches Jahrbuch für Volkskunde*, *Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde*, *Anthropological Papers of The American Museum of Natural History*, *Arts et traditions populaires*, *Bulletin folklorique d'Ile-de-France*, *Revue anthropologique*, *Byzantinoslavica*, *Ceskoslovenska ethnografie*, *Württembergisches Jahrbuch für Volkskunde*, *YEDA* — 'AM itd.

Vzporedno s povečanjem naše strokovne knjižnice pa postaja tudi zanjo vprašanje prostora iz leta v leto bolj težavno. O tem je bila beseda že v našem zadnjem poročilu v Slovenskem etnografu. Do danes se je stanje v

tem pogledu samo še poslabšalo: večje število knjig, delna preureditev in izboljšano poslovanje knjižnice terja tudi več prostora. A tega ni.

Razstava. Stalno razstavo našega muzeja smo izboljševali ter delno preuredili. Dopolnili smo jo z nekaterimi novimi predmeti, predvsem s področja poljedelstva, ljudske noše in umetnosti. Tako smo na novo razstavili rezalnice, sestavni del jezerskega rala, dvojni plug »babo« iz okolice Ljubljane, »dreucl«, ralo brez plaza iz Podkorena, brano iz drevesnih vej iz Brkinov in ročne sani iz okolice Tržiča. Razstavljene dele ženske ljudske noše smo zamenjali z zbirko vezenih prtov, prtičev in prevlek za blazine iz Gorenjske ter svatovskih otiračev iz Bele krajine. V dvorani ljudske umetnosti smo na novo razstavili intarzirano mizo s Cerkljanskega in izrezljane gorenjske stole. Za razstavo pustnih mask smo oskrbeli dve novi vitrini in s tem razstavo mask znatno izboljšali. Nekatero razstavljene predmete smo zamenjali z boljšimi primerki, ponazorili smo funkcijo nekaterih predmetov in domala za vse razstavljene predmete oskrbeli nove napise.

Ker iz raznih objektivnih vzrokov, kot so n. pr. zastarele vitrine in pomanjkanje prostora, nikakor ne moremo bistveno izboljšati oziroma spremeniti naše stalne razstave, da bi tako čim popolneje prikazali slovensko ljudsko kulturo in njen razvoj, smo se odločili, da bomo prirejali občasne razstave, na katerih bomo skušali čim popolneje prikazati posamezne etnografske panoge oziroma predmete določene ljudske kulture. Tako smo že pričeli s pripravami za razstavo ljudske umetnosti, ki bo ena prvih tovrstnih razstav. V ta namen smo evidentirali na terenu vrsto ljudsko umetniških predmetov, ki so še v zasebnih rokah.

V času praznovanja »Tedna muzejev« je naš muzej v letu 1955 priredil propagandno razstavo v izložbenem oknu Cankarjeve založbe na Titovi cesti. Naslednje leto je EM za Teden muzejev odprl v prostorih Narodnega muzeja občasno razstavo etnografskih zbirk iz Amerike, Afrike, Azije in Oceanije. Razstavil je skupno nad 700 najraznovrstnejših etnografskih predmetov, ki je z njimi prikazal — čeprav v omejenem obsegu — kulturno podobo raznih ljudstev na izvenevropskih kontinentih. Poleg te razstave pa je pripravil tudi propagandno razstavo v izložbenem oknu Putnika na Titovi cesti.

Terensko delo. Razvoj muzeja in s tem naše etnografske znanosti je v veliki meri odvisen od terenskega dela. Zato je muzej v stalni tesni povezavi s terenom. Nadaljevali smo sistematično etnografsko raziskovanje s posebnimi etnografskimi skupinami in v letu 1954 temeljito raziskali vsa področja ljudske kulture na Cerkljanskem (Primorska). Skupina je štela 10 sodelavcev (5 etnografov, 2 univ. slušatelja, 2 abs. Šole za umetno obrt in 1 ilustrator). Po enem mesecu dela na terenu smo prinesli v muzej 37 zvezkov zapisov, 415 prostoročnih risb, 21 tehničnih risb in 540 fotoposnetkov. Poleg tega smo evidentirali večje število zelo pomembnih etnografskih predmetov za naš in za tolminski muzej. Naslednje leto je naš muzej organiziral 15-člansko skupino (8 etnografov, 2 univ. slušatelja, 1 abs. Šole za umetno obrt, 2 ilustratorja) in si za raziskovanje izbral ozemlje Brkinov (Primorska). Na terenu smo zbrali za 36 zvezkov podatkov, napravili 618 prostoročnih risb in 65 tehničnih risb, dalje 720 fotoposnetkov ter kupili ali dobili v dar 31 etno-

grafskih predmetov. Rezultati dela obeh navedenih skupin so toliko bolj pomembni, ker iz teh krajev Primorske nismo imeli doslej skoraj nikakršnega etnografskega gradiva.

Zadnje leto se je muzej načrtno odločil za Dolenjsko. Po temeljitejšem pregledu gradiva, ki ga je muzej zbral z raziskovanji v raznih krajih na Dolenjskem v prejšnjih letih, smo ugotovili, da bi to gradivo glede na obsežnost vmesnih in obrobnih terenov, ki jih naš muzej na Dolenjskem še ni raziskal, ne bilo popolno in zrelo za izdajo. Zato bo pred izdajo etnografskega gradiva z Dolenjskega potrebno še nekajkrat z ekipo raziskati razne okoliše. Minulo leto smo tako odšli za mesec dni v Kostanjevico in obiskali vse vasi v tej okolici. V ekipi je bilo 12 sodelavcev (7 etnografov, 3 univ. slušatelji, 2 ilustratorja). S terena smo prinesli 25 obsežnih zvezkov podatkov, 183 prostoročnih in 56 tehničnih risb, 405 fotoposnetkov in 23 predmetov. Več predmetov smo na terenu evidentirali za Dolenjski muzej.

V drugo vrsto terenskega dela sodijo specialna etnografska raziskovanja. Muzejski uslužbenci so v določenih krajih Slovenije natančneje raziskali nekatere etnografsko važne predmete, kot n. pr. stara orala, naprave za drobljenje zemlje, bloške smuči, sani in krplje, dalje nekatere motive s panjskih končnic kot Kmet ziblje Francoza in Boj za moške hlače. Nekaj raziskovanj še ni dokončanih: stara živinska oprema, pranje perila v okolici Ljubljane, gorenjska kmečka hiša (v zvezi z zaščito nepremičnih etnografskih spomenikov).

Končno naj omenimo številna potovanja, ki so bila v zvezi s pregledi terena pred raziskovanjem z muzejskimi skupinami, dalje z evidentiranjem in nakupi etnografskih predmetov; nanašala so se na zapisovanje podatkov, ki so nam bili potrebni za inventarizacijo predmetov, pa tudi na risanje ali drugačno dokumentiranje predmetov ali nepremičnih etnografskih objektov.

Posebej moramo navesti še nekatera važna potovanja v inozemstvo. Ravnatelj muzeja, Boris Orel, je v oktobru 1954 potoval v Avstrijo in tam obiskal Deželni muzej za Koroško v Celovcu. Ogle dal si je tudi etnografsko zbirko predmetov v Žitari vasi. Na obmejnih predelih Slovenske Koroške (okolica Pliberka, Železne Kaple in Sele pod Košuto) je raziskal staro ralo. Drugič je imenovan potoval v Avstrijo meseca maja 1955. Ob tej priliki je na Dunaju evidentiral slovenske etnografske zbirke, v Gradcu pa pregledal znano Göthovo arhivsko zbirko, ki se nanaša na topografski, statistični, gospodarski in etnografski popis Štajerske. V Etnografskem muzeju na Dunaju (Museum für Volkskunde) hranijo še mnogo etnografskih predmetov iz slovenskih krajev iz časov bivše avstroogrške monarhije. Tedaj je imenovan muzej predstavljal s svojimi razstavnimi zbirkami ljudsko kulturo vseh narodov oziroma dežel stare Avstrije. Še po prvi svetovni vojni je razstavljal slovenske etnografske predmete v posebni razstavnici sobi »Kärnten und Krain«. Ravnatelj Orel je po pregledu kartotek in inventarnih knjig ugotovil v tem muzeju 967 etnografskih predmetov s slovenskega ozemlja: poslikane panjske končnice, kompletne ljudske noše, dele noš, vezene prte in prevleke za blazine, skrinje, zibke, keramične izdelke, orodje, pasti in razno slikovno gradivo. Okoli 200 teh predmetov, ki jih je mogel dobiti na vpogled, je popisal ter

deloma skiciral ali fotografiral. To delo pa še ni končano in ga bo treba o prvi priliki nadaljevati.

V Gradcu je ravnatelj Orel najprej pregledal arhivsko gradivo v Landesarchivu, znano pod imenom »Göth'sche Topographie«, ki izvira iz prve polovice 19. stoletja, in navaja odgovore na razna zgodovinska, topografska, geografska, gospodarska, etnografska in statistična vprašanja. Ugotovil je, da je takratna anketa zajela 494 slovensko-štajerskih krajev in da je 270 krajev odgovorilo na razna etnografska vprašanja, in sicer iz naslednjih etnografskih panog: hiša in dom, poljedelsko orodje, delo na polju, trgatav, dnina viničarjev, mere, izdelovanje blaga, ljudska noša, krst, ženitovanje, pogreb, zabave, skrb za reveže, padarstvo, ljudska medicina, napisi na zvonovih, ples, glasbeni instrumenti, pesmi, pripovedke itd. Ker ima graški etnografski muzej (Steirisches Volkskundemuseum) že sestavljeno primerno evidenco o tem arhivskem gradivu, je bilo ravn. Orlu delo znatno olajšano. Iz teh evidenčnih kartotečnih listov je za vsak kraj posebej izpisal, katere vrste gradiva vsebuje. Bilo pa bi seveda zelo zamudno in dolgotrajno, če bi hoteli vse to arhivsko gradivo prepisati. Najhitreje in najceneje bi bilo, če bi ga o prvi priliki mikrofilmali. Dalje je ravnatelj Orel v Gradcu načel vprašanje kopiranja akvarelov Karla Russa s slovenskimi ljudskimi nošami. Pregled slovenskih muzejskih etnografskih predmetov v graškem etnografskem muzeju mu zaradi prekratkega časa ni bil mogoč. Tudi v Gradcu bi bilo torej treba delo nadaljevati. Delo ravnatelja Orla na Dunaju in v Gradcu so ljubeznivo omogočila ravnateljstva dunajskega in grškega etnografskega muzeja in Deželnega arhiva v Gradcu, za kar jim je še posebej treba izreči najlepšo zahvalo.

Slovenski etnograf. V letih 1954—1956 je EM izdal VI./VII., VIII. in IX. letnik Slovenskega etnografa. V njem so muzejski in izvenmuzejski etnografski delavci objavili vrsto razprav, ki so vzbudile pozornost doma in v inozemstvu. Časopis povezuje domače in tuje etnografe, daje pobude za obdelavo najrazličnejših tem iz ljudske materialne, socialne in duhovne kulture in si take prizadeva pospeševati razvoj etnografske znanosti pri nas. Slovenskemu etnografu so izrekli priznanje številni tuji znanstveniki. »Slovenský národopis«, ki ga izdaja Slovenská Akadémia Vied, Bratislava, v 1. št. V. letnika 1957 obsežno poroča o vseh letnikih Slovenskega etnografa. Poročilo je zaključeno z izjavo, da »Slovenski etnograf dostojno reprezentira slovensko narodopisno vedo«. Dalje je muzej prejel vrsto pisem od tujih etnologov iz raznih evropskih držav, in celo iz Amerike, v katerih moremo razbrati pohvalo in priznanje našemu časopisu.

Ljudskoprosvetno delo. Temu področju dela prisoja naš muzej vedno večjo pomembnost. Vse notranje muzejsko, terensko in znanstveno prizadevanje bi bilo zgrešeno in neuspešno, če bi se razvijalo le v ozkih mejah kabinetnega dela.

Važno nalogo na ljudskoprosvetnem torišču opravlja muzejska razstava. Stalno razstavo našega muzeja si je v letih 1954-56 ogledalo skupno okrog 79.000 ljudi. Med temi so bile skupine osnovnih, srednjih in visokih šol, sku-

pine vojakov, prosvetnih in drugih javnih delavcev Slovenije in ostalih republik, skupine domačih in tujih izletnikov, naši izseljenci in številni posamezniki, znani zgodovinarji in etnografi iz raznih držav. Preveč jih je bilo, da bi jih naštevati!

Muzejski uslužbenci so bili obiskovalcem stalno na razpolago za vodstvo po zbirkah. Da bi bila ta vodstva vedno na primerni strokovni višini, hkrati pa čim poljudnejša, smo priredili z nameščenci našega muzeja več internih instruktivnih obhodov, vrhu tega pa smo sestavili tudi interni vodnik po naših zbirkah v nemškem jeziku. Organizirali smo naročbe Slovenskega etnografa na gimnazijah in drugih šolah ter opozarjali na razprave, ki jih morejo predavatelji s pridom uporabiti pri poučevanju krajevne zgodovine. Nadaljnja oblika ljudskoprosvetnega dela, ki ga je v zadnjih letih opravil naš muzej, so številni poljudni članki, ki so jih muzejski uslužbenci napisali za razne mladinske in druge časopise. Tudi predavanja o slovenski ljudski kulturi (s skioptičnimi slikami) in o praznoverju, ki smo jih priredili v najrazličnejših krajih na našem podeželju, so opravila določeno ljudsko izobraževalno nalogo.

Sodelovanja. Sodelovanja EM z različnimi sorodnimi in drugimi ustanovami, društvi, šolami in podjetji so bila v tem obdobju zelo številna in raznovrstna. Predvsem je bil naš muzej v tesnih stikih z drugimi domačimi in tujimi muzeji. Pri našem terenskem delu smo za nekatere krajevne muzeje evidentirali na terenu pomembnejše etnografske predmete, dalje smo uslužbence raznih muzejev seznanili z delom v muzeju vobče, in jim dali navodila predvsem za prepariranje muzejskih predmetov (Tolmin, Kranj, Koper, Ptuj, Novi Sad, Skoplje).

Med pomembna sodelovanja našega muzeja moramo šteti tudi stike z muzeji v inozemstvu, t. j. z muzeji v Avstriji, zlasti pa v severnih državah (Svedska in Norveška) in s številnimi posameznimi tujimi znanstveniki, s katerimi smo izmenjavali strokovno literaturo in prejeli različne etnografske podatke (n. pr. o starih zimskih prometnih pripravah, ornem orodju, o motivih, ki se pri nas pojavljajo na panjskih končnicah itd.). Po drugi strani pa so se tudi tuji muzeji obračali na nas z različnimi vprašanji in prošnjami.

Prirediteljem raznih razstav doma in v inozemstvu je naš muzej dal na razpolago številne etnografske predmete. Sodelovali smo na vinarski, turistični in živinorejski razstavi v Ljubljani, na razstavi Zlatarstvo Jugoslavije v Beogradu, Narodni tehniki (Komisiji za prikupljanje, proučevanje i zaščito spomenika tehniške kulture) Beograd, smo dali podatke o starih ornih pripravah v Sloveniji, za njihovo razstavo pa smo nabavili star dvojni plug s Cerkljanskega in ralo s kolci in rezalnico iz Robanovega kota. Z inštitutom za slovensko narodopisje pri SAZU smo sodelovali pri mednarodni razstavi mask v Antwerpnu v Belgiji. K razstavi je naš muzej prispeval masko kurenta s Ptujkega polja in pustno masko iz Cerknega. Poleg omenjenega inštituta pri SAZU, s katerim je naš muzej v stalnih stikih, naj navedemo tudi Zavod za varstvo kulturnih spomenikov, kjer smo sodelovali pri njegovem referatu za varstvo etnografskih spomenikov in pri spominski ureditvi rojstne hiše A. Aškerca.

V okviru Društva muzealcev in konservatorjev LRS je ravnatelj B. Orel napisal za reprezentativno muzejsko publikacijo pregled razvoja in stanja muzejev v Sloveniji in kot urednik za Slovenijo sodeloval pri muzeološko-konservatorskem časopisu »Muzeji«. Dalje je B. Orel skupno z M. Jagodičevo, kustosom našega muzeja, sodeloval v etnografski sekciji omenjenega društva. V letu 1956 je sekcija priredila prvo posvetovanje vseh muzejcev-etnografov in strokovnih uslužbencev muzejev z etnografskimi oddelki v Sloveniji, za katero so med drugim tudi uslužbenci našega muzeja pripravili določene referate (glej posebno poročilo v tem letniku Slovenskega etnografa). Sodelovali smo tudi na sestanku zgodovinske sekcije Zdravniškega društva, na katerem so se obravnavala vprašanja raziskovanja zgodovine slovenske medicine, posebej tudi ljudske.

Kot urednik za slovensko etnografijo je B. Orel sodeloval pri Enciklopediji Jugoslavije in pri Priročnem leksikonu Slovenskega knjižnega zavoda.

Studentom etnološke stolice na ljubljanski univerzi je naš muzej postregel s strokovno literaturo, odhajajoče na delo v muzeje pa tudi seznanjal z raznim notranjim muzejskim delom. Pod strokovnim vodstvom so si študentje v depojih našega muzeja ogledali pravilne in nepravilne načine shrajevanja predmetov. Studentom etnografom, ki so zbirali gradivo za bodoči muzej na Koroškem, smo omogočili konserviranje in restavriranje tekstilij v našem muzeju. V terenske skupine našega muzeja smo redno jemali tudi nekatere študente etnografe, da so si tako mogli pridobiti potrebno prakso za delo na terenu. Prav tako smo omogočili prakso tudi številnim dijakom Šole za umetno obrt. Za risanje smo jim dali na voljo razne izrezljane lesene predmete, vezenine in čipke, nekateri študentje risarji pa so bili člani naših delovnih terenskih skupin. Za Zavod za šolski in poučni film so uslužbenci našega muzeja napisali nekaj krajših scenarijev z etnografsko tematiko, v okviru Ljudske univerze pa smo imeli vrsto predavanj.

Končno naj omenimo še Triglav film, razna gledališča, Izseljensko matico, Putnika in uredništva raznih časopisov, katerim je naš muzej dajal pomoč v obliki nasvetov, s posojanjem predmetov, fotografij ali drugega ilustracijskega gradiva.

Résumé

L'ACTIVITE DU MUSÉE D'ETHNOGRAPHIE DE LJUBLJANA DANS LES ANNÉES 1954—1956

L'auteur rend compte du travail du Musée d'Ethnographie de Ljubljana entre le 1 janvier 1954 et le 31 décembre 1956. Le compte rendu traite les travaux internes du Musée qui comprennent les chapitres suivants: nouvelles collections muséales, travail technique, dépôts, inventarisation, matériel iconographique, bibliothèque et exposition. Fait ensuite mention du travail du Musée sur le terrain, de la revue «Slovenski etnograf», du travail pour l'instruction et l'éducation du peuple et de nombreuses collaborations entre le Musée d'Ethnographie et autres instituts. Enfin, elle démontre le besoin qu'on a du personnel et de l'espace.